

DEZVOLTAREA ATENȚIEI ȘI MEMORIEI LA ELEVII CU DEFICIENȚE MULTIPLE

Prof. Lupu Sonia-Antonela

Liceul Tehnologic Special Pentru Deficienți de Auz Cluj-Napoca

Aspecte introductive. Sailor și Guess, 1983, apud. Hathazi, A., 2015 consideră că o caracteristică definitorie a persoanelor cu dizabilități multiple se referă la întârzierea evidentă în mai multe domenii de dezvoltare și abilități funcționale. Deficitele fac referire la deficiența de auz, deficiența de vedere, deficitul cognitiv, dificultățile de învățare, tulburările de limbaj și comunicare, deficiențele neuromotorii, autismul, tulburările comportamentale și socioemoționale.

Etiologia deficiențelor multiple este complexă și implică o varietate de factori biologici, genetici, prenatali, perinatali și postnatali care acționează simultan sau succesiv, afectând dezvoltarea individului. Deși literature de specialitate amintește faptul că 30% dintre cauze sunt necunoscute, 15% sunt cauze perinatale, 5% cauze postnatale și 50% cauze prenatale, printre cauzele prenatale se numără infecțiile intrauterine, expunerea la substanțe toxice, tulburările genetice sau anomaliiile cromozomiale (ex. sindromul Down). În perioada perinatală, factori precum hipoxia la naștere, traumatismele craniene sau complicațiile obstetricale pot contribui la apariția unor leziuni neurologice severe. Postnatal, infecțiile grave ale sistemului nervos central (meningită, encefalită), traumatismele, accidentele sau carențele nutriționale prelungite pot duce la apariția unor deficiențe asociate.

Copiii cu dizabilități multiple se confruntă adesea cu limitări semnificative în accesarea învățării prin mijloace spontane, precum observația, imitația sau explorarea directă a mediului. Aceste modalități, naturale și frecvent utilizate de copiii tipici, sunt în mare parte inaccesibile copiilor cu nevoi complexe, din cauza barierelor senzoriale, cognitive, motorii sau de comunicare.

În consecință, activitățile educaționale și terapeutice trebuie să fie atent planificate și riguros structurate, în funcție de profilul individual al copilului, ținând cont de particularitățile sale de dezvoltare și de învățare. Intervenția educațională vizează răspunsuri clare la întrebări fundamentale legate de:

- Contextul în care se desfășoară procesul de învățare (spațiu, resurse, relații);
- Conținutul propus (ce se învață și cum este adaptat nevoilor copilului);

- Procesul educațional (metodologia, suportul, strategiile utilizate);
- Scopul urmărit (obiective concrete, funcționale și relevante pentru viața copilului).

Atenția și memoria. Atenția reprezintă capacitatea psihică de orientare și concentrare asupra unui stimul sau a unei activități, pentru o perioadă de timp.

Tipuri de atenție: atenția involuntară (automată), atenția voluntară (controlată), atenția distributive. La elevii cu dizabilități multiple, atenția voluntară este frecvent afectată.

Memoria este procesul psihic prin care informațiile sunt recepționate, stocate și reactualizate. Tipuri de memorie: memorie de scurtă și lungă durată, memorie vizuală, memorie auditivă. În activitatea didactică se pune accent pe memoria de lucru și cea vizuală.

Particularitățile elevilor și principiile intervenției : elevii se aflau la momentul filmării în clasa a VI - a B, clasă cu elevi cu deficiențe multiple. Ei prezintă: dificultăți de concentrare, capacitate redusă de memorare, nevoie de repetiție, procesare lentă a informației, necesitatea suportului vizual.

Principii de intervenție: individualizarea învățării, utilizarea materialelor concrete, stimularea multisenzorială, repetiția și consolidarea. Pentru dezvoltarea atenției și memoriei, vom prezenta în continuare 6 metode/jocuri care au fost utilizate la clasă și au fost adaptate nivelului de dezvoltare al fiecărui elev. În activitatea didactică, utilizarea jocului didactic și a materialelor vizuale reprezintă o strategie eficientă în stimularea atenției și memoriei. Activitățile trebuie să fie simple, structurate, cu sarcini clare și ușor de înțeles.

Adaptări: reducerea numărului de sarcini, activități diferențiate pe nivelul de dezvoltare, utilizarea imaginilor clare și sugestive, acordarea unui timp suplimentar, prompt verbal și fizic, organizarea activităților pe pași mici,

Exemple de activități utilizate: „Obiectul ascuns/ ce lipsește?”, „Aminește-ți ordinea” „Găsește perechea”, „Vânătoarea de litere”, „ABC...dar pe jos”, „Fișa pentru numire rapidă”

Obiectul ascuns / Ce lipsește? Această activitate vizează dezvoltarea atenției vizuale și a memoriei de scurtă durată. Elevilor li se prezintă un set de obiecte sau imagini, după care unul dintre acestea este ascuns sau eliminat. Sarcina elevului este de a identifica elementul lipsă.

Activitatea contribuie la antrenarea capacității de observare, la consolidarea memoriei vizuale și la dezvoltarea gândirii logice. Pentru elevii cu nivel sever, se utilizează un număr redus de elemente (2–3), în timp ce pentru cei cu nivel moderat, numărul poate fi crescut progresiv.

Amintește-ți ordinea. Această activitate are ca scop dezvoltarea memoriei secvențiale. Elevilor li se prezintă o succesiune de imagini sau obiecte, pe care trebuie să o rețină și să o reproducă în aceeași ordine. Sarcinile sunt adaptate în funcție de nivelul de funcționare al elevilor, pornind de la două elemente și crescând treptat complexitatea.

Găsește perechea. Activitatea „Găsește perechea” este utilizată pentru dezvoltarea memoriei vizuale și a capacității de asociere. Elevii trebuie să identifice și să potrivească elemente identice sau similare (imagini, culori, forme). Această activitate poate fi realizată sub formă de joc de tip memory, contribuind la creșterea motivației și implicării elevilor. Pentru elevii cu dizabilități severe, se recomandă utilizarea unui număr redus de perechi și imagini foarte clare.

Vânătoarea de litere/obiecte. Această activitate vizează dezvoltarea atenției selective și familiarizarea cu literele. Elevii trebuie să identifice o anumită literă/obiect – după caz, pe care profesorul l-a ascuns prin sala de clasă. Este adaptat prin utilizarea unor stimuli vizuali atractivi și a unui număr redus de elemente. Pentru elevii cu nivel mai ridicat, sarcina poate fi extinsă prin identificarea mai multor litere

ABC... dar pe jos. Această activitate implică mișcare și învățare prin experiență directă. Literele sunt plasate pe podea, iar elevii sunt invitați să le recunoască, să le denumească și să formeze cuvintele date. Prin integrarea mișcării în procesul de învățare, se stimulează atenția, memoria și coordonarea motrică. Activitatea este deosebit de eficientă pentru elevii cu dificultăți de concentrare, deoarece crește nivelul de implicare.

Fișa pentru numire rapidă. Exercițiul contribuie la consolidarea recunoașterii literelor învățate pe care elevii le distorsionează sau au dificultăți la recunoașterea acestora, la dezvoltarea memoriei și la îmbunătățirea fluenței verbale. Se pot utiliza indicii vizuale sau sprijin verbal din partea cadrului didactic. Fișa conține 60 litere amestecate aleator, care se repetă, după cum se vede în fișa atașată. Literele alese în conceperea fișei pot fi cele pe care elevul le distorsionează sau are dificultăți la recunoașterea acestora, sau, poate conține literele învățate până în acest moment, pentru fixare. Cadrul didactic oferă citirea model a fișei, urmată de citirea fișei de către elev.

Rezultate și concluzii

În urma aplicării activităților didactice centrate pe stimularea atenției și memoriei, s-au observat o serie de progrese semnificative la nivelul elevilor cu dizabilități multiple:

- creșterea duratei de concentrare
- îmbunătățirea capacității de memorare

- implicare mai activă în sarcini

S-a constatat o **creștere a capacității de concentrare**, elevii reușind să se mențină implicați în sarcină pentru perioade mai lungi de timp comparativ cu etapa inițială. Activitățile structurate, repetitive și bazate pe suport vizual au facilitat menținerea atenției și reducerea comportamentelor de evitare. De asemenea, s-au înregistrat progrese în ceea ce privește **dezvoltarea memoriei vizuale și de scurtă durată**, elevii reușind să recunoască și să reproducă informații simple, să identifice elemente lipsă sau să stabilească relații de tip pereche.

Un alt aspect important îl reprezintă **creșterea gradului de implicare și motivație**, datorită utilizării jocului didactic și a materialelor atractive. Elevii au manifestat interes crescut față de activități și au participat mai activ la sarcinile propuse. În cazul elevilor cu nivel moderat de dizabilitate, s-a observat și o **îmbunătățire a capacității de rezolvare a sarcinilor**, aceștia reușind să finalizeze activitățile cu un grad mai mare de autonomie.

Dezvoltarea atenției și memoriei la elevii cu dizabilități multiple reprezintă un proces complex, care necesită intervenții educaționale adaptate și individualizate. Rezultatele obținute evidențiază importanța utilizării unor strategii didactice centrate pe nevoile reale ale elevilor.

Activitățile bazate pe joc, suport vizual și structurare clară a sarcinilor s-au dovedit a fi eficiente în stimularea funcțiilor cognitive de bază. Adaptarea permanentă a materialelor și gradarea dificultății au permis implicarea activă a elevilor, indiferent de nivelul de funcționare.

Bibliografie

Hathazi, A. (2015). Dizabilitățile multiple. În A. Roșan, Psihopedagogie Specială - Modele de evaluare și intervenție (pg. 187-207). Iași: Polirom.

Jean Piaget (1970), Psihologia copilului, Editura Didactică și Pedagogică

Ministerul Educației. (2021). Programa școlară pentru învățământul special – elevi cu dizabilități multiple. București.